

dr hab. Urszula Chęcińska, prof. US

Szczecin, 4 VII 2023 r.

Katedra Wczesnej Edukacji

Instytut Pedagogiki US

Tel. 501-037-164

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgra Waldemara Wierzby
pt. *Pielęgnowanie tradycji i wartości Poznańskiego zapisanych w polszczyźnie
Wielkopolan przez nauczanie dzieci i młodzieży szkół podstawowych*

W *Dygresji o Wittgensteinowskiej wizji języka* Stanley Cavell napisał, że ucząc się języka nie uczymy się tylko wymawiania dźwięków i ich porządku gramatycznego, uczymy się także sposobów życia, które mają wymiar gramatyczny. „Granice mojego języka wyznaczają granice mojego świata”- a to już sam Ludwik Wittgenstein. I *Traktat logiczno-filozoficzny* z 1921 roku, w którym Wittgenstein opisuje związek świata z językiem.

Świat składa się z prostych przedmiotów, które mogą łączyć się w fakty, a język składa się z nazw, które mogą łączyć się w zdania. Podstawowa zasada tego opisu, zdaniem Wittgensteina, polega na tym, że forma języka i forma świata nakładają się na siebie. Nauczanie języka wymaga więc od nauczyciela nie tylko językowych kompetencji, ale i komunikatywności przekazu i pedagogicznego doświadczenia.

Język ojczysty jest więc jak kapitał, którego zyski są proporcjonalne do pracy włożonej w jego powiększanie. Wyrazem świadomości tego faktu jest z całą pewnością rozprawa doktorska Pana mgra Waldemara Wierzby, opatrzona cytatem z „Traktatu” Wittgensteina, rozpoczynająca się od następujących słów: „urodziłem się i wychowałem w „Krainie stu jezior”-na Pojezierzu Międzychodzko-Sierakowskim. W rodzinie posługującej się regionalną odmianą języka polskiego, w której dominowały dialektyzmy wywodzące się z okolicznych gwar i która miała- do dziś nota bene dający się słyszeć w powiecie międzychodzkiem-charakterystyczny zaśpiew, jeszcze bardziej wyrazisty niż ten, który słyszymy w mowie mieszkańców Poznania. To był mój pierwszy język”.

Wobec bardzo ważnego stwierdzenia Pani prof. Katarzyny Dziubalskiej-Kołączyk dotyczącego wyginięcia ponad 3, 5 tysiąca języków, skazanych na zapomnienie w różnych obszarach świata, języków zagrożonych w 90%, a bezpiecznych zaledwie w 600 odmianach, praca doktorska Pana mgra Waldemara Wierzby nabiera szczególnego znaczenia i właściwego

wymiaru. Napisana pod kierunkiem Pana prof. Marka Budajczaka stanowi niewątpliwie wyraz badawczych i popularyzatorskich umiejętności Pana mgra Waldemara Wierzby.

Z wykształcenia polonisty, z doświadczenia nauczyciela szkoły podstawowej, gimnazjum, szkoły średniej oraz branżowej, wykładowcy gramatyki języka polskiego i emisji głosu na studiach pedagogicznych i na logopedii.

Pan mgr Waldemar Wierzba to także jeden z najbardziej znanych autorów publikacji na temat gwary poznańskiej, pomysłodawca i główny aktor *Tyjatru Jednego Szplina*. autor gwarowych scenariuszy zajęć prowadzonych z dziećmi, seniorami, uczestnikami międzynarodowych projektów i warsztatów.

Ilustrowany słownik gwary poznańskiej dla dzieci, Przykazania poznaniaka, Kieszonkowy słownik gwary poznańskiej i zalecane dla pierwszego etapu edukacyjnego dwa tomy opowieści o poznańskich koziołkach i rogalach świętomarcińskich to najpopularniejsze publikacje Pana Waldemara Wierzby.

Osobisty stosunek do przedstawianych w nich treści pozwala uniwersalizować ludzkie doświadczenia i skłania czytelnika do refleksyjnej aktywności językowej. Taki zapewne był zamysł twórczy Autora, który znakomicie łączy teorię z praktyką, przekonując czytelnika do inspirujących działań edukacyjnych związanych z językiem. Widocznych także w, utworzonej według własnego pomysłu, wirtualnej *Rybackiej Izbie Pamięci*.

Pan mgr Waldemar Wierzba, związany z gwarowym kabaretem i fanpagem *Gwara Poznańska*, najbardziej znany jest z działań edukacyjnych związanych z szeroko pojętą edukacją regionalną. Prowadzoną z sukcesem od ponad dwudziestu lat w wielkopolskich szkołach i instytucjach kultury.

Fakt ten zasługuje na szczególną uwagę, jest niewątpliwym atutem rozprawy, która stanowi egzemplifikację poznańskiej „wyobraźni językowej” i temperamentu badacza form symbolicznych, pozwalających, zgodnie z sugestią Ernsta Cassirera, uniwersalizować wszelkie ludzkie doświadczenia.

Obszerna rozprawa doktorska, licząca 500 stron, składa się z 9 rozdziałów. Część pierwsza pracy doktorskiej, opatrzona bogatą *Bibliografią*, kończy się na 265 stronie. Część drugą pracy stanowią dwa programy nauczania tradycji i wartości Poznańskiego zapisane w polszczyźnie Wielkopolan dla pierwszego etapu edukacyjnego pt. *Naszo wiara, fyrtel i lania* i dla drugiego etapu edukacyjnego obejmującego klasy IV-VIII pt. *Tej, wiara, godumy po naszymu, nie?!*

W części pierwszej rozprawy czytamy o rosnącym zainteresowaniu lokalnymi językami, tradycjami kulturowymi, przekraczaniem granic między gwarami, językiem literackim i różnymi dziedzinami sztuki. Dalej Autor rozprawy omawia podstawowe pojęcia z zakresu dialektologii, przedstawia dzieje Wielkopolski, dokonuje charakterystyki regionu i omawia odrębności językowe dialektu wielkopolskiego. Píše także o językowym obrazie Europy i jej tradycjach lingwistycznych.

W tym kontekście interesująco i sugestywnie omawia przykład ekspansywnego rozwoju szwedzkich dialektów, aby potem porównać je z sytuacją Kaszubszczyzny, jej ważną obecnością w przestrzeni publicznej, w życiu kaszubskiej społeczności etnicznej i w procesie budowy pluralistycznego społeczeństwa.

Pozycja Kaszubszczyzny, która zdobyła status języka regionalnego jest uprzywilejowana, czego dowodem są tłumaczenia dzieł słynnych pisarzy na język kaszubski, by wymienić „Treny” przełożone na język kaszubski przez Janusza Mamelskiego, „Pana Tadeusza” przełożonego przez Stanisława Janke czy „Małego Księcia” przełożonego przez Macieja Bandurę i „Kubusia Puchatka” przełożonego na język kaszubski przez Bożenę Szymańską-Ugowską.

„Komfortowa” sytuacja języka kaszubskiego została porównana z językiem Ślązaków, który traktowany jest dychotomicznie i jako język, i jako dialekt lub gwara. „Mały Princ” w wersji śląskiej Grzegorza Kulika to przykład „mikrojęzyka literackiego”, do którego aspiruje także gwara poznańska. Zgodnie z definicją Aleksandra Duliczenki mikrojęzyki literackie nawiązują do tradycji literackich, które traktują dialekty jako regionalne wersje języka ogólnego.

Gwary, jako podstawowy symbol i nośnik kultury regionalnej, rozwijają się coraz bardziej. Jako cenne dziedzictwo kulturowe stają się jeszcze bardziej obecne, nie tylko w tłumaczeniach tekstów literackich, programach edukacyjnych, gwarowych wersjach stron internetowych, portalach społecznościowych, memach, postach i kabaretowych wystąpieniach. Gwary przejmują funkcje estetyczne i komunikacyjne, uwidaczniające się w całym ich leksykalnym i frazeologicznym bogactwie.

Coraz bardziej rozwija się tendencja do przekładania tekstów literackich na języki regionalne. Gwałtowny rozwój regionalizmu można wytłumaczyć jako protest przeciwko globalizacji, unifikacji, globalizacji i instrumentalnego podejścia do „giętkości języka”, który powinien „wyrażać wszystko, co pomyśli głowa”. Tendencje do promowania lokalnych tradycji i języków stają się coraz bardziej powszechne w Unii Europejskiej.

„Ochrona lokalnego języka przed skutkami globalizacji jest wyrazem troski o wartości kulturowe danej społeczności lub narodu”- pisze Pan Waldemar Wierzba na stronie 28. A wszystko to stanowi obszerny wstęp do badań poświęconych gwarze poznańskiej. Nawiązujących do dokonań Stanisława Strugarka, redaktora Polskiego Radia w Poznaniu, Juliusza Kubela, autora „Blubrów Starego Marycha” i „Blubrów Heli przy niedzieli”, Lecha Konopińskiego, autora piosenek pisanych gwarą poznańską dla regionalnych kapel takich jak „Zza Winkla”, „Plewioszczoki”, „Junki z Buku” czy „Mechanicznej Pyry” czy też poznańskich gwarowych felietonów Waldemara Kurowskiego.

„Analizie poddano treść postów zamieszczanych przez miłośników gwary na forach trzech największych fanpage’ów poświęconych gwarze poznańskiej: „GWARA Poznańska”, „Dawniej tutaj-gwara wielkopolska” oraz „Gwara Poznańska”-pisze Pan mgr Waldemar Wierzba.

Wieloletni trud refleksji nad „granicami języka”, nad tym, co przedjęzykowe i okołojęzykowe, tym co niewypowiedziane i niewypowiadalne, zanurzone głęboko w kontekst słów i ich znaczeń, znalazło swoje naukowe odniesienie, wymierne efekty i autokomentarz w twórczości Pana Waldemara Wierzbę.

Badania jakościowe przedstawione w rozdziale piątym wykazały jak duże jest zainteresowanie internautów dialektem wielkopolskim, pozwoliły także wyznaczyć kręgi tematyczne związane z językowym obrazem świata, stały się pomocne w zbudowaniu *Programu nauczania tradycji i wartości Poznańskiego zapisanych w polszczyźnie Wielkopolan*

dla pierwszego etapu edukacyjnego, klasy I-III i Programu nauczania tradycji i wartości Poznańskiego zapisanych w polszczyźnie Wielkopolan dla drugiego etapu edukacyjnego, szkoła podstawowa, klasy 4-8.

Wartościowym źródłem okazały się tutaj wzory kaszubskie, starannie opracowane, przygotowane i zapisane w *Podstawie programowej kształcenia ogólnego dla klas szkoły podstawowej*. Programy Pana mgr Waldemara Wierzby stanowią integralną część dysertacji doktorskiej. Wzorowane na *Podstawie programowej* wynikającej z Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 roku posiadają szczególną aksjologiczną wartość i oryginalną „urodę językową”.

„Program nauczania nie jest jedynie (mniej lub bardziej) urzędowym dokumentem potrzebnym do realizacji procesu dydaktycznego. Może pełnić on istotne funkcje społeczne, ponieważ jest w istotny sposób powiązany z aksjologią”- takie motto zamieszcza Pan Waldemar Wierzba przed metryczką programu, który obejmuje 108 godzin lekcyjnych w cyklu kształcenia tzn. 1 godzinę lekcyjną w tygodniu.

W *Spisie treści* znajdują się m.in. założenia teoretyczne programu, warunki jego realizacji, procedury osiągania celów, informacje na temat celów kształcenia, wychowania i oceny osiągnięć uczniów. Cennym dodatkiem do programu jest *Słownik tematyczny dla pierwszego etapu edukacyjnego*. A tam wszystko zgromadzone zostało „wokół człowieka” – od części ciała do gier i zabaw, domu, szkoły, przyrody, świąt i tradycji.

Jak podkreśla Autor rozprawy programy powinny być realizowane przez nauczycieli pasjonatów znających gwarał poznańską. Programy mogą być wykorzystywane także przez nauczycieli i instruktorów w bibliotekach i domach kultury.

Uwzględniono w nim zapisy z *Postawy programowej*, która w pierwszym programie łączy umiejętności z różnych obszarów edukacji wczesnoszkolnej i uwzględnia edukację regionalną. Jak pisze Autor rozprawy edukacja regionalna łączy się z wychowaniem międzykulturowym, a potencjalnym jej skutkiem staje się zdobywanie wiedzy o „małej ojczyźnie, poczucie własnej tożsamości regionalnej i „autentyczne otwarcie się na inne społeczności” i inne kultury.

Celem programu jest przede wszystkim zapoznanie z podstawami gwary poznańskiej oraz zdobycie elementarnej wiedzy na temat materialnej i duchowej kultury Wielkopolski. Do programu pierwszego dołączony został *Poznański spis lektur dla pierwszego etapu edukacyjnego*, w którym znalazły się utwory reprezentujące klasykę literatury dla dzieci takie jak *Misiu Szpeniolek* czyli *Kubuś Puchatek*, *Książę Szaranek* czyli *Mały Książę*, ale także utwory regionalne jak *Szneka z glancem...*, *Poznańskie koziołki- Mikuś*, *Fikuś* czy *Laufpompek i Giskajtek na lofrach* autorstwa Waldemara Wierzby.

Utwory te wydaje z wielkim sukcesem wydawnictwo Media Rodzina i Wydawnictwo Poznańskie. Do programu drugiego wybrano aż 31 lektur, w tym wiele książek autorstwa Pana Waldemara Wierzby. Do każdego programu dołączono przykładowe scenariusze lekcji, interesujące plansze, karty pracy, karty ewaluacyjne, ciekawe słowniki tematyczne.

W każdym z programów zamieszczony został kod QR, który pozwala na szybki dostęp do materiałów, o których Autor rozprawy pisze, że mogą się zmieniać i ulegać modyfikacji.

I pewnie będą, jestem bowiem przekonana, że rozprawa stanowić będzie impuls do dalszych badań nad językiem i prac organizacyjnych Pana mgra Waldemara Wierzby.

Rozprawa doktorska spełnia kryteria stawiane pracom naukowym. Jest oryginalnym opracowaniem zagadnienia, terminologia naukowa została użyta poprawnie i prawidłowo. W rozprawie uwzględniono aktualny stan badań. Walorem rozprawy jest dobra znajomość językowego tematu, jasność i komunikatywność przekazu. Mankamentem pracy jest brak osadzenia w pedagogicznym kontekście. W przypisach znalazły się głównie liczne odwołania do publikacji językoznawczych.

Na Wydziale Studiów Edukacyjnych badania nad językiem dziecka prowadzi od lat Pani prof. Kinga Kuszak, która kieruje Zakładem Edukacyjnych Badań nad Językiem i Komunikacją Dziecka, jest organizatorką wielu konferencji naukowych o języku dziecka, autorką ważnej rozprawy pt. *Kompetencje komunikacyjne dzieci w okresie późnego dzieciństwa w aspekcie rozwojowym*

Myślę, że ciekawy byłby głos specjalistki od języka dziecka na temat programów nauczania tradycji i wartości Poznańskiego zapisanych w polszczyźnie Wielkopolan i *Poznańskiego spisu lektur*. Choć jestem przekonana, że poznański Program znalazłby przychylność Pani prof. Kingi Kuszak, tak jak znajdzie z pewnością wielu odbiorców wśród nauczycieli i wychowawców, którym bliskie są zagadnienia polszczyzny Wielkopolan. Ale bliskie jest także poczucie pokoleniowej i regionalnej wspólnoty.

„Wychowujemy się, poznajemy świat, poznajemy ludzi i w końcu poznajemy nas samych ucząc się mówić. Nauka mówienia nie polega na zaznajamianiu się z użyciem gotowego narzędzia w celu oznaczenia swojskiego, znanego nam już świata. Nauka mówienia to osvajanie i poznawanie świata samego i świata takiego, jakim go spotykamy”. A to już Hans Georg Gadamer i jego współbycie w słowie.

Od kondycji języka zależy przecież kondycja człowieka. Dlatego nauka języka ojczystego powinna być prowadzona we wczesnej edukacji ze szczególną starannością, bo język to najważniejsza część tradycji narodu i ogólnoludzkiej kultury. I najważniejszy element rozwijania indywidualnych uzdolnień dziecka.

We wczesnej edukacji każdy nauczyciel staje się więc nauczycielem języka, głównego narzędzia rozwoju umysłowego, ułatwiającego opanowanie określonej kultury mówienia, słuchania, czytania i pisania. To doskonalenie się poprzez aktywność językową, czytelnictwo i poznawanie rzeczywistości.

Wiedział o tym doskonale Janusz Korczak skoro napisał: „Nie tylko dom, ale sień, korytarz, podwórko i ulica dają dziecku wzory. Mówi słowami otoczenia, wygłasza poglądy, powtarza gesty, naśladuje przykłady”.

Osobisty stosunek do przedstawianych treści stał się także udziałem Pana Waldemara Wierzby, autora rozprawy pt. *Pielęgnowanie tradycji i wartości Poznańskiego zapisanych w polszczyźnie Wielkopolan przez nauczanie dzieci i młodzieży szkół podstawowych*.

Ten naukowo-praktyczny dwugłos poszerza horyzont rozumienia świata *tradycji i wartości Poznańskiego zapisanych w polszczyźnie Wielkopolan*.

Wskazuje nowe drogi kreatywnego myślenia o języku „wczesnej edukacji” i kształcenia ogólnego, kreatywnego myślenia o języku dziecka, pedagogice dziecka i pedagogice twórczości. Kształty i modele edukacyjne zapisane zostały tutaj we właściwej kolejności. Wielowątkowa struktura, ogromny humanistyczny potencjał twórczy, pasja badawcza, niekonwencjonalny temat nadają właściwe znaczenie prezentowanej treści

Wieloletni wysiłek włożony w interdyscyplinarną lekturę, sztukę myślenia, pisanie o języku należy docenić i potraktować jako przykład nowej edukacji regionalnej związanej z erudycyjną refleksją nad życiem, wychowaniem i edukacją. Jako wyraz językowych inklinacji samego Autora, jego czytelniczej wrażliwości, wnikliwości krytycznej, dociekliwości i językowych i bibliologicznych kompetencji.

Wieloletnia działalność badawczo-popularyzatorska Pana Waldemara Wierzby jest spójna i konsekwentna. W ewidentny sposób podporządkowana „językowej strategii twórczej”. Pan Waldemar Wierzba jest rozpoznawalnym w środowisku nauczycielem i popularyzatorem o uznanej tożsamości. Filolog, który pragnie być pedagogiem? A to łatwe nie jest, co pragnę podkreślić *cum debita reverentia*. Filolog, który pragnie być pedagogiem zasługuje na uznanie.

Tak jak na uznanie zasługuje ogrom pracy, którą wykonał.

Należy więc docenić szeroki zasięg społeczny projektu wpisującego się w przestrzeń kultury. I tej wysokoartystycznej, i tej popularnej, i tej regionalnej. Jej interdyscyplinarny charakter i edukacyjny wymiar. Wychowawczą wartość i treści dydaktyczne, które wpisują się w zagadnienia wczesnej edukacji. To one świadczą o naukowych poszukiwaniach i dylematach twórczych Autora.

Należy więc w szczególny sposób docenić jasny i komunikatywny styl, w którym praca została napisana. Należy docenić piękno polszczyzny. I tej ogólnopolskiej. I tej regionalnej. Nie znalazłam w pracy ani jednego błędu, poza tytułem. Zmieniłabym tytuł rozprawy na: **Pielęgnowanie językowych tradycji i wartości Poznańskiego w nauczaniu dzieci i młodzieży szkół podstawowych.**

Podsumowując:

Praca doktorska to zawsze wyraz intelektualnych aspiracji Autora, siły jego społecznego oddziaływania, syntezy językowych poglądów i koncepcji pozwalających na integrowanie perspektyw badawczych.

Praca, której Autor umiejętnie łączy dyscypliny, wskazuje wagę dziedzictwa kulturowego, rolę więzi międzyludzkich, wpisując się w tematykę „uporządkowania naddanego”, zasługuje na uznanie i zainteresowanie. I tak jest w tym przypadku.

Cenna jest wyjątkowość językowego przekazu sygnalizowana przez niekonwencjonalny język i praktyczne działania.

Komunikatywność językowych tez, czytelna „skuteczność symboliczna” wobec świata, języka i językowego myślenia jest wyrazem imperatywu twórczego Autora. Wszystko to wiąże się z dobrą znajomością przedmiotu badań, co nie podważa jego obiektywizmu, spójności i

solidności. Właściwie wykorzystane źródła świadczą o fundamentalnym znaczeniu doświadczeń własnych. „Język wczesnej edukacji” może więc wzbogacić się o jego gwarową wersję, zgodnie z konceptualizacją pedagogicznego doświadczenia.

Rozprawa Pana mgra Waldemara Wierzby spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim. Treść pracy odpowiada tematowi, układ pracy i jej zawartość stanowią o dobrej znajomości tematu i bardzo dobrej technice pisania. Rozprawę Pana mgra Waldemara Wierzby przyjmuję i rekomenduję do dalszej procedury związanej z obroną pracy doktorskiej.

Z wyprzedzeniem

KIEROWNIK
Katedry Wczesnej Edukacji
Instytut Pedagogiki US

Urszula Chęcińska
dr hab. Urszula Chęcińska, prof. US

